

Faun Naturforvaltning AS
Fyresdal Næringsshage
3870 Fyresdal

Tlf. 35 06 77 00
Fax. 35 06 77 09

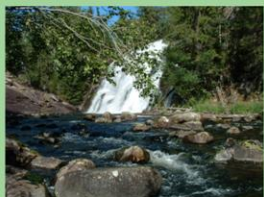
www.fnat.no
post@fnat.no

VILTFORVALTNING

FISKEFORVALTNING

PLAN- OG UTREDNING

UTMARKSBASERT
NÆRINGSUTVIKLING

Viltkartlegging i Kragerø

Oppdragsgiver: Kragerø kommune

Helge Kiland

ISO 9001 SERTIFISERT BEDRIFT

Forord

Faun Naturforvaltning AS har fått i oppdrag å lage nytt viltkart for Kragerø kommune. Det gamle viltkartet var fra 1990 og var laget av Odd Frydenlund Steen.

Helge Kiland har stått for innsamling av data og utarbeiding av viltrapport og manuskart. Under arbeidet har et kontaktnett av informanter vært til stor nytte. Liste over informanter er presentert på slutten av rapporten. Jeg vil spesielt framheve Norsk Ornitologisk Forening i Kragerø, som har bidratt med mye informasjon. Også viltneemnda har vært engasjert og bidratt med møte og kontaktnett. Fylkesmannens miljøvernavdeling ved Odd Frydenlund Steen og Trond Eirik Silsand har bidratt med verdifulle data for blant annet rovfugl og sel.

Erik Selander Jensen har representert oppdragsgiver Kragerø kommune.

Fyresdal 28.2.2012

Helge Kiland

Forsidebilde:

Steinkobbe og havert, foto Øystein Folden

Faun rapport 006-2012:

Tittel:	Viltkartlegging i Kragerø
Forfatter:	Helge Kiland
Tilgang:	Åpen (A-kart og rapport)
	Avgrenset (B-kart)
Oppdragsgiver:	Kragerø kommune
Prosjektleder:	Helge Kiland
Prosjektstart:	01.11.11
Prosjektslutt:	01.03.12
Referat:	Denne rapporten gir en generell omtale av faunaen i Kragerø. Med rapporten følger også et viltkart og en liste over spesielle lokaliteter. Lokalitetene vil bli lagt inn i Naturbasen. Sensitive opplysninger vil ikke være allment tilgjengelige og vil derfor kreve en egen brukertilgang.
Dato:	27.02.2012
Antall sider:	38 + vedlegg

Kontaktopplysninger Faun Naturforvaltning AS:

Post:	Fyresdal Næringshage 3870 FYRESDAL
Internet:	www.fnat.no
E-post:	post@fnat.no
Telefon:	35 06 77 00
Telefaks:	35 06 77 09

Kontaktopplysninger forfatter:

Navn:	Helge Kiland
E-post:	hk@fnat.no
Telefon:	35067700
Telefaks:	35067709

Innhold

1.	Sammendrag.....	5
2.	Innsamling og utvalg av informasjon.....	5
2.1	Utvalg av arter og områder	5
2.2	Sensitiv informasjon	6
2.3	Datainnsamling	6
3.	Naturgrunnlaget.....	7
3.1	Geografi og arealbruk	7
3.2	Landskap og geologi	7
3.3	Klima.....	8
3.4	Vegetasjon.....	8
4.	Trua og sårbare arter	8
4.1	Norsk rødliste 2010.....	8
4.2	Viktige grunner til at arter havner på rødlista	9
5.	Status for viltet i Kragerø	10
5.1	Amfibier.....	10
5.2	Krypdyr	11
5.3	Fugl	11
5.4	Pattedyr	29
6.	Forslag til videre kartlegging	34
7.	Brukerinteresser og konflikter.....	34
8.	Oppsummering	34
9.	Konklusjon	35
10.	Kilder.....	36
10.1	Viltkartlegging Kragerø, kontaktpersoner/informanter.....	36
10.2	Litteratur.....	37
	Vedlegg	38

1. Sammendrag

Viltkartlegginga i Kragerø er basert på intervju, søk i databaser og sjekk av informasjon fra eldre viltkart for kommunen. Det har ikke vært ressurser til eget feltarbeid og kontroll av informasjon i felt. Arbeidet er utført i samsvar med DN Handbok 11 i viltkartlegging.

Tabell 1. Registrerte arter i Kragerø

Artsgruppe	Registrerte arter	Nær trua (NT)	Sårbare (Vu)	Sterkt trua (En)	Kritisk trua (CR)
Amfibier	4	1	1		
Krypdyr	5	1			
Fugl	Ca 130 hekkende	16	7	1	2
Pattedyr	Ca 30	1	2		

Informasjonen fra viltkartleggingen er sortert i 2 kategorier. Sensitive opplysninger (rovfuglreir) er ikke offentlige og er framstilt på eget kart.

I høve til tidligere viltkart er det denne gangen ikke tatt med generelt gode områder for småvilt, som hare og skogsfugl. Til gjengjeld er det lagt større vekt på trua og sårbare arter.

2. Innsamling og utvalg av informasjon

Det gamle viltkartet for Kragerø er fra 1990 og er laget av Odd Frydenlund Steen hos Fylkesmannen i Telemark. Sammen med viltkartet følger også en statusrapport for alle viltarter i Kragerø. Viltkartlegging har tidligere hatt størst fokus på de jaktbare artene, mens en i dag er mer opptatt av viltkartlegging som et middel til å ta vare på biologisk mangfold.

2.1 Utvalg av arter og områder

Fylkesmannen har laget retningslinjer for viltkartlegging i Telemark (februar 2009/revidert mars 2011). I retningslinjene er det gjort bruk av 3 presisjonsnivå: 1. Enkeltlokaliteter, eks. ynglelokaliteter for amfibier/krypdyr og reirlokaliteter for rovfugl. 2. Mindre men klart avgrensa områder, eks. vann der det hekker storlom eller andre vannfugler, skogområder hvor det hekker hakkespetter eller andre spesielle arter, ynglekolonier for flaggermus og sjøfuglkolonier. 3. Spesielle funksjonsområder for viltet, eks. viktige trekkområder, nærings- og rasteområder for vannfugl og leveområder for spesielle arter i skog, som jerpe.

Viltloven gjelder alle landlevende arter av pattedyr, fugler, krypdyr og amfibier, og det er også det som er utgangspunktet for viltkartlegging i dag. Det skal legges særlig vekt på rødlistearter (fra nasjonal rødliste 2010), spesielle ansvarsarter for Telemark og artenes sårbarhet for naturinngrep. Jerpe, gråspett, dvergspett, tretåspett og vandrefalk skal også med, selv om de ikke lenger er med på rødlista. Det bør i tillegg tas spesielle hensyn til lokalt sjeldne arter (arter på grensen av sitt utbredningsområde).

På det gamle viltkartet var det tegnet inn viktige områder for hønsefugler og hjortevilt. I denne viltrapporten er ikke vinterbeiteområder for elg, hjort og rådyr tatt med. Foruten topografien er områdebruken for disse artene i stor grad bestemt av skogbehandlingen, som varierer. Viktige områder for annet småvilt, som orrfugl og hare er heller ikke tatt med i denne rapporten.

Mange av de artene som er registrert i Kragerø er trekkfugl som er registrert av fuglestasjonen på Jomfruland. I rapporten har vi valgt å konsentrere oss om arter som har fast tilhold i kommunen, under hekketida og/eller andre deler av året.

2.2 Sensitiv informasjon

Alle artsdata vil bli lagt inn i Naturbase 4, som vil være i drift fra sommeren 2012. I motsetning til Naturbase 3 skal Naturbase 4 være en ren webapplikasjon som er uavhengig av kartprogramvare og med mye større brukerpotensiale. Før publisering i Naturbasen skal dataleveransen verifiseres og godkjennes. Naturbase 4 vil bli åpen for alle. Arter vil bli gruppert etter forvaltningsstatus. Sensitiv informasjon vil kreve innlogging med brukernavn og passord. Alle med et berettiget behov vil få innsyn i sensitive artsdata, eksempel kommuner, sektormyndigheter og skogbruksplanleggere. Innsynet kan begrenses regionalt, for eksempel til egen kommune.

Spillplasser for storfugl (tiurleiker) er tatt med, idet særlig skogbruket kan ta en del hensyn dersom leikene er kjent. I enkelte andre kommuner har det vært diskutert om slik informasjon bør være offentlig. Tidligere (før 2000) var slik informasjon gradert og skulle bare være med på kart til intern bruk i forvaltningen. I Kragerø er dette ennå aktuelt for følgende objekter: Hekkeplass for vepsevåk, hønsehauk, kongeørn, fiskeørn, vandrefalk og hubro og hiområder for gaupe. Direktoratet for naturforvaltning har laget retningslinjer for behandling av sensitive artsdata (2009).

2.3 Datainnsamling

I den nye viltrapporten er det også lagt vekt på at den informasjonen som er lagt inn skal kunne spores tilbake til kilden for opplysningen. Vi har som regel ikke gått lenger tilbake enn til tida etter det forrige viltkartet, dvs. de siste 20 åra. Men for enkelte arter kan de samme hekkelassene være aktuelle og i bruk over atskillig lengre tidsrom. Enkelte arter kan ha flere reir som de skifter litt på fra år til år. For hønsehauk har NVE lagt seg på en praksis der reiret må ha vært i bruk minst et år i løpet av de siste 5 åra for at lokaliteten skal regnes med (Korbøl mfl. 2009).

Direkte kontakt med informanter har vært den viktigste informasjonskilden. Særlig for fugl har den nasjonale databasen Artsobservasjoner vært til god hjelp. Her er det fra 1990 til nå lagt inn mer enn 20 000 observasjoner fordelt på 306 arter. Det skal totalt være registrert 323 fuglearter i Kragerø (HIN). Langt de fleste stammer fra aktiviteten rundt ringmerkingsstasjonen på Jomfruland. Noen av de første observasjonene er samla inn i forbindelse med Norsk hekkfuglatlas, som kom ut i 1994. De har ofte den svakheten at stedsangivelsen er svært grov (10 x 10 km rutenett). Observasjonene i Artsobservasjoner er ikke kvalitetssikret, men er som regel svært troverdige. Norsk Ornitologisk Forening (NOF) har lokale (fylkesvise) rapport- og sjeldenhetskomiteer (LRSK) som skal godkjenne observasjoner av spesielle og sjeldne arter.

Observasjoner og annen områderelatert informasjon er lagt inn på kart i målestokk 1:50000 (M 711 serien). Koordinatene er gitt i sonebelte 32 V, og er stort sett bestemt ut i fra kart med en feilmargen på +/- 100 m. Ved digitalisering er det som regel en feilmargen på +/- 15 m ved overføring av data fra manuskart.

For hjort og elg er det lagt vekt på å få med steder der det er mye trekk over riksveg eller fylkesveg. Kollisjoner med hjortevilt skal fortløpende registreres i Hjorteviltregisteret.

3. Naturgrunnlaget

3.1 Geografi og arealbruk

Naturen i Kragerø er heller karrig, med stort innslag av lavproduktiv mark og vann (tabell 1).

Tabell 2. Markslagsfordeling i Kragerø. Etter Skog og landskap, <http://www.skogoglandskap.no/>

Arealtype	Areal i daa	%
Dyrka mark og innmarksbeite	6185	2
Skog	249600	81,8
Åpen myr	4180	1,5
Åpen jorddekt eller grunnlendt fastmark	6160	2
Fjell og blokkmark i dagen	15170	5
Anna fastmark	22800	7,5
Vann og ikke kartlagt areal	16620	5,4
Landareal totalt	288760	87
Sum areal land og vann	305380	100

Det meste av skogen er av middels og lav bonitet og med furu som dominerende treslag.

Tabell 3. Bonitetsfordeling i skogen i Kragerø. Etter Skog og landskap, <http://www.skogoglandskap.no/>

Bonitet	Barskog	Blandingsskog	Lauvskog	Skog på myr	Totalt (%)
Høy	15,3	2,3	2,3	0,3	20,2
Middels	26,8	4,5	0,9	0,1	32,3
Lav	27,3	3,3	0,1	0,05	30,7
Impediment	13,4	2,2	0,8	0,3	16,7
Totalt	82,8	12,3	4,1	0,8	99,9

3.2 Landskap og geologi

Kragerø er nokså likt fordelt på landskapsregionene 5 Skog og heibygdene på Sørlandet (54,5 %) og region 1.2 Sørlandskysten (45,5 %), (Puschmann 2005). Landskapet er karakterisert av stor variasjon og stort innslag av vann. Jordsmonnet er karrig og furu er det dominerende treslaget. Kysten er prega av mange snaue berg og koller. Skjærgården er relativt smal og det er liten forskjell mellom flo og fjære. Ytterst har vi raet med Jomfruland og Stråholmen, som er bygd opp av løsmasser og representerer noe for seg selv.

Berggrunnen er dominert av granitt, som blant annet gir grunnlag for kvartsbrudd. Noen få steder forekommer også innslag av gabbro og andre kalkrike bergarter.

3.3 Klima

Data fra den meteorologiske stasjonen på Jomfruland viser at middeltemperaturen har steget fra + 6,8 i normalperioden 1960-1990 til + 8,1 i perioden 1990 – 2011. Den varmeste måneden er juli, med en gjennomsnittstemperatur på + 16,8. Midlere minimumstemperatur månedsvise var ikke lavere enn + 0,5. Innover i landet blir klimaet mer kontinentalt, men må nok likevel karakteriseres som oseanisk.

3.4 Vegetasjon

Kragerø hører til boreonemoral vegetasjonssone, det vil si barskogsområder med innslag av eik. Den vanligste skogtypen er blåbærskog (med gran, furu og eik).

4. Trua og sårbare arter

4.1 Norsk rødliste 2010

Den norske rødlista blir utgitt av den norske Artsdatabanken, etter retningslinjer fra Den internasjonale naturvernunionen (IUCN). Retningslinjene er utvikla siden 1990-talet og blei sist oppdatert i 2008. Rødlista gjelder fra 9.11.2010 og avløser den forrige rødlista fra 2006.

Rødlista er basert på vurderinger fra mer enn 100 eksperter fordelt på 26 ulike artsgrupper. Litt over halvparten av de ca 40 000 kjente flercella artene i Norge er vurdert. Ca 20 % har kommet på rødlista. I forhold til den forrige rødlista er det en del forandring. Det gjelder særlig flere av fugleartene, der ingen av hakkespettene nå er på rødlista. Også flere av rovfuglene er tatt ut. Det gjelder blant annet kongeørn, vandrefalk og fjellvåk. Andre arter som er tatt ut er steinskvett og sangsvane. Til gjengjeld er blant annet svartand, strandsnipe, fiskemåke og tårnseiler med på rødlista, i kategorien NT (nær trua).

I tillegg til rødlista blir det også operert med ansvarsarter. Det er arter med mer enn 25 % av den europeiske bestanden i Norge, enten under hekking eller på vinteren. Aktuelle ansvarsarter med mulig forekomst i Kragerø er rødstilk, siland, svartbak og skjærpiplerke.

Norsk Ornitologisk Forening har på bakgrunn av den nye rødlista etterlyst ei liste over forvaltningsprioriterte arter, og viser til at arter som trane, kongeørn og hvitryggspett bør ha en annen status i arealforvaltningen enn enkelte rødlista arter, som for eksempel strandsnipe som er vår vanligste vadefugl (Vår Fuglefauna 33, 2010). NOF mener dagens rødliste alene er en mangelfull redskap for forvaltningen.

Tabell 4. Aktuelle rødlistearter i Kragerø

Status Norsk rødliste 2010	Art	Forekomst i Kragerø	Mulige trusler
Kritisk trua (CR) er arter med svært stor risiko (> 50 %) for å forsvinne innen 10 år	Hauksanger	Er påvist hekkende på Stråholmen i 2009 og 2010.	Påvirkninger utenlands
Sterkt trua (EN) er arter med stor risiko (20 %) for å dø ut innen 20 år	Hubro	Hekker 2-3 steder i kommunen	Jakt Eggsamling Linjenett
Sårbar (VU) er arter som har ca 10 % risiko for å dø ut i løpet av 100 år	Gaupe	Regelmessig streifdyr. Yngling er ikke påvist	Jakt Biltrafikk
	Storflaggermus	Enkelte observasjoner fra Jomfruland	Ukjent
	Sanglerke	Hekker sparsomt på Stråholmen og på Jomfruland	Endra driftsmåter i jordbruket Påvirkninger utenlands
	Nattravn	Flere par hekker på Levanghalvøya	Kollisjon med bil om natta

	Rosenfink	Antakelig fast hekkefugl på Jomfruland	Påvirkninger utenlands
	Teist	Observeres hele året. Hekker antakelig	Oljesøl
	Vepsevåk	Hekker enkelte år	Skogbruk
	Makrellterne	Hekker på noen få små skjær og holmer	Næringsmangel Ukjente faktorer i overvintringsområdene
	Vannrikse	Trolig fast hekkefugl	Biotopendringer
	Storsalamander	En lokalitet	Biotopendringer Forurensning Fisk
	Småsalamander	Noen få lokaliteter. Artens utbredelse er usikker, men finnes antakelig over hele kommunen	Fisk Gjenfylling/tørlegging dammer
Nær trua (NT) er arter med risiko for å havne i en av de andre kategoriene i nær framtid	Vipe	Hekker på Jomfruland og Stråholmen. Få observasjoner ellers i kommunen	Habitatendring jordbruk Påvirkninger utenlands
	Stær	Relativt alminnelig, men har gått tilbake	Habitatendringer Påvirkninger utenlands
	Tornskate	Hekker fåtallig	Gjengroing av kulturlandskap Påvirkninger utenlands
	Tomirisk	Fast hekkefugl spredt langs kysten	Påvirkninger utenlands
	Fiskemåke	Hekker regelmessig, men har gått sterkt tilbake på Telemarkskysten	Ukjent
	Hettemåke	Observeres hele året, men ingen kjente kolonier de siste åra	Ingen kjente
	Storlom	Ingen sikre observasjoner av hekking, men blir jevnlig sett i hekketida	Ferdsl, forsuring
	Storspove	Hekker antakelig på Jomfruland og Stråholmen	Endringer i landbruket Påvirkninger utenlands
	Hønsehauk	Hekker fåtallig	Skogbruk
	Fiskeørn	Fast hekkefugl i kommunen. Flere reirlokalteter	Ferdsl ved reirlokalteten
	Strandsnipe	Vanlig hekkefugl	Påvirkninger utenlands
	Sivhøne	Har gått sterkt tilbake. Usikkert om den lenger hekker i Kragerø	Habitatendringer Klima
	Trelerke	Flere par hekker	Ukjent
	Nattergal	Regelmessig på Jomfruland, som er artens kjerneområde i Telemark	Påvirkninger utenlands
	Tårnseiler	Relativt vanlig i tilknytning til eldre bebyggelse	Ukjent
	Slettsnok	Regelmessig forekomst	Blir forveksla med hoggorm Biltrafikk

4.2 Viktige grunner til at arter havner på rødlista

Den internasjonale naturvernunionen IUCN har 5 ulike kriterier for plassering av arter på rødlista:

- Kraftig bestandsreduksjon, uavhengig av størrelsen på bestanden. Blir vurdert over et tidsrom på minimum 3 generasjoner eller minst 10 år.
- Lite utbredningsområde eller areal med forekomst av arten. Kommer i tillegg til bestandsnedgang, ekstreme bestandssvingninger og/eller sterk oppdeling av forekomsten.
- Liten bestand og bestandsnedgang. Inkluderer også uheldig fordeling på areal, kjønn og alder.
- Svært liten bestand eller svært lite utbredningsområde. Dette gjelder særlig for sjeldne arter som er sårbare fordi bestanden er så liten, men hvor det ikke er påvist noen bestemt bestandsreduksjon.

E. Kvantitativ analyse. Gjelder arter der en har mye data som gjør det mulig å analysere risiko for å dø ut.

Nærmere informasjon om de kriteriene som benyttes kan hentes fra sidene til Artsdatabanken (<http://www.artsdatabanken.no/>).

5. Status for viltet i Kragerø

5.1 Amfibier

Det er registrert 4 arter i Kragerø; buttsnutefrosk, storsalamander, småsalamander og padde. Utbredelsen er først og fremst påvirket av vannkvalitet (forsuring), høyde over havet og predasjon fra fisk. Buttsnutefrosken er mest tolerant for surt vann. PH 4,5 – 4,6 er nevnt som kritisk. Padda er ikke så sårbar for predasjon, og holder seg mer til de større vannlokalitetene. For småsalamander bør pH være minst 4,8 (Dolmen mfl 2008). Den store salamanderen er enda mer kravfull.

Storsalamander (*Triturus cristatus*)

Sårbar (VU)

Det er anslått at storsalamanderen har gått tilbake med ca 30 % på 10 år i kulturlandskapet. Storsalamander er definert som en prioritert art med forslag til egen verneforskrift etter Naturmangfoldloven. Typisk leveområde for arten er soleksponerte dammer med god pH. Storsalamanderen beveger seg sjelden langt fra dammen. Gjenfylling, drenering, forurensning og utsetting av fisk er de viktigste truslene mot bestanden. På den måten blir de gjenværende lokalitetene stadig mer isolert, noe som også virker negativt.

Norge har noen av de viktigste områdene for arten i verden (Direktoratet for naturforvaltning 2008). Livskraftige bestander av storsalamander er i Norge særlig kjent fra Oslofjorden og Ytre Hardanger. I Telemark er arten kjent fra bla. Kviteseid, Porsgrunn og Drangedal, der det i 2010 blei funnet ikke mindre enn 6 nye lokaliteter (TES). I Drangedal var de nye funnene et resultat av målretta kartlegging. Fra Kragerø er det kjent et funn, fra Skogen sør for Tyvatn i 1989 (AGA). Systematiske undersøkelser er ikke utført, og en skal derfor ikke se bort fra at det finnes flere lokaliteter.

Småsalamander (*Triturus vulgaris*)

Nær trua (NT)

Småsalamander er vanligere enn den store salamanderen og finnes over det meste av landet opp til Trøndelag. Den er ikke så sterkt knytta til vann som den store salamanderen, men søker til spesielle dammer for å gyte og kan da bevege seg opp mot 1 km for å komme til dammen. Arten kan gå nokså høyt til fjells, og tåler i motsetning til den store salamanderen også relativt surt vann. Gjenfylling og opphopping av lauv og annet organisk materiale kan ofte ødelegge salamanderdammer.

Arten er observert flere steder, bla. en liten dam ved Skippervik på Helle (KMO, 2011), ved Helle skole (JÅP), i Svarttjenndalen, ved Ramsli (JÅP), i kunstig dam på Lovisenberg (NOF Kragerø), i kunstig dam på Skarbo, fra Kjøllebrønn mot grensa til Aust-Agder (KMA, BJL) og fra Lauvåsen ved Kurdøla (POH).

Padde (*Bufo bufo*)

Padda er mest utbredt i lavlandet i Sør-Norge og langs kysten på Vestlandet nord til Visten i Nordland. Den har sine faste dammer som den søker til for paring og gyting. Ellers er den landlevende og kan flytte seg opp til 1 km fra vann. Få observasjoner er lagt ut på nett, men den er observert bla ved Frydensborgtjenna (KMO) og på Jomfruland (KMO, ØWJ og MFL). Den er også observert ved Strandtjenn og Bjortjenn (NOF Kragerø).

Frosk (buttsnutefrosk) forekommer ikke på Skåtøy og Bærøy (HTG).

5.2 Krypdyr

Det er kjent 2 øgler og 3 slanger fra Kragerø. Det er **stålorm**, **firfirsle**, **buorm**, **hoggorm** og **slettsnok**. Bortsett fra slettsnok må alle artene regnes som relativt vanlige. I følge retningslinjene fra Fylkesmannen (2011) skal også ynglelokaliteter for buorm og stålorm registreres. Slike lokaliteter er det antakelig svært få som kjenner til, selv om begge artene synes å være vanlige.

Slettsnok (*Coronella austriaca*)

Nær trua (NT)

Slettsnoken er ofte lite kjent, men er påvist i flere kommuner i Telemark. Den trives i tørre solrike ller med busker og lauvskog og holder seg gjerne på steder som er rike på andre krypdyr. Den blir ofte forveksla med hoggorm, men er i motsetning til denne ikke giftig. En observasjon på Gumøy er registrert i Artsobservasjoner, med fotodokumentasjon (JÅP 2009). Den er også registrert i Kurdøla (HIN, 2011). Slettsnoken er antakelig vanligere enn tidligere antatt. I området på østsida av Kilsfjorden fra Grønnåsen og utover mot Åtangen skal det være bra med slettsnok (POH).

Figur 1. Slettsnok. Gumøy 11.7.2009. Foto Jan Åge Pedersen

5.3 Fugl

Kysten med Jomfruland og Stråholmen skiller seg markert ut fra resten av kommunen. Disse områdene er blant de rikeste fuglelokalitetene i Norge, og mye av øyene er fredet etter naturvernloven. De fleste sjøfuglkoloniene i Telemark ligger i Kragerø. Kommunen har ellers få våtmarker som er virkelig attraktive som hekke- og beiteområder. Derfor er det også registrert relativt lite vadefugl i innlandet.

Jomfruland og Stråholmen er først og fremst kjent som trekklokaliteter. Området fra Stråholmstein til og med Jomfrulandsrenna er et viktig trekk- og overvintringsområde for

dykkender, lappedykkere og lommer. Fuglestasjonen på Jomfruland er sentral for overvåking og registrering av bestandssvingninger for de fleste fuglearter. Det er til nå (19.1.2011) registrert 323 fuglearter totalt i Kragerø.

Sjøfuglbestandene er utsatt for flere negative påvirkninger. I sjøfuglreservatene er det derfor et ferdsels- og ilandstigningsforbud i hekketida 15.4. – 15.7. Etter Full City forliset ved Langesund 31.7.2009 blei det i de 4 kommunene Larvik, Porsgrunn, Bamble og Kragerø registrert i alt 1755 fugler tilgriset med olje. Nesten $\frac{3}{4}$ av fuglene var ærfugl (Lorentsen mfl 2010). Fram til 2010 var det 27 sjøfuglreservater i Telemark, derav 18 i Kragerø. I 2010 blei et reservat tatt ut, et blei innskrenket og et blei utvidet. I tillegg kom det 13 nye reservater, slik at det i dag er 39 sjøfuglreservater i Telemark. Av disse ligger 23 i Kragerø kommune.

Lommer

Storlom (*Gavia arctica*)

Nær trua (NT)

Hekker spredt i Telemark, med 50–150 hekkende par. Sjeldnere i lavlandet og nær kysten. Vil helst ha vann av en viss størrelse, gjerne med små holmer. Kan være sårbar for ferdsel. Par i passende biotop i hekkesesongen er observert i Ilsjø (REN, 2011) og i Kurdølsbukta (HIN, 2011). Den skal hekke i Drangedal sin del av Toke (HIN) og i flere vann i Kroken (POH). Skal ha hekket i Hullvann på slutten av 1940-tallet, men noen sikker hekking i Kragerø i nyere tid er ikke konstatert.

Andefugler

Sangsvane (*Cygnus cygnus*)

Sangsvaner overvintrer regelmessig, men ikke i spesielt stort antall. Noen individer overvintrer i Kragerøvassdraget (Tveitereid – Dalsfoss) og i Tyvann.

Knoppsvane (*Cygnus color*)

Knoppsvane er vanlig i Kragerøskjærgården hele året. Bestanden blei i 2002 talt til ca 30 par, men synes å være på vei nedover. Det har vært lite unger å se de siste åra (HSK).

Kanadagås (*Branta canadensis*)

I Norge blei kanadagåsa først introdusert i 1937. Fra 1970 åra og fram til 1984 blei det oppdretta og satt ut kanadagås i Agderfylkene. Seinere har bestanden økt kraftig, og høstbestanden i Telemark er nå vurdert til mellom 1400 og 1800 individer (Lauritzen 2007). Mellom 300 og 500 individer overvintrer. Kanadagåsa holdt seg tidligere mye i Tveitereidvann og Tyvann (POH). I følge NOF Kragerø er det ikke kjent noen hekking av kanadagås i Kragerø seinere år, og det virker som om arten holder seg mer i indre deler av fylket. Muligens på grunn av konkurranse med grågås.

Kanadagåsa blir flere steder oppfattet som et problem, men det er ikke rapportert fra Kragerø. Problemet knytter seg særlig til beiteskader og avlingstap på nysådd eng og såkorn. På campingplasser, badeplasser og annet grøntareal kan gåsemøkk være til stor sjenanse. Ei kanadagås produserer 600 – 700 gram avføring hver dag. Kanadagåsa er aggressiv mot andre fugler, men om dette virker negativt overfor andre arter er usikkert.

I 1986 blei det for første gang åpnet jakt på kanadagås i Norge. Jaktida er fra 10.08 til 23.12, med anledning for Fylkeskommunen til å åpne for jaktstart inntil 15 dager før. Det har vært et mål å få bestanden redusert til et minimum. I perioden 2000 – 2010 er det årlig skutt mellom 150 og 213 kanadagjess i Telemark.

Grågås (*Anser anser*)

Siden 1980-tallet har også bestanden av grågås økt kraftig i Telemark, og grågåsa har etablert seg som fast hekkefugl flere steder på kysten av Sørlandet. NOF Kragerø anslår hekkebestanden til mer enn 100 par, derav 41 i verneområdene i 2011. I seinere år har grågåsa også etablert seg i innlandet, bla i Hullvann. Ungene til grågåsa kommer forholdsvis tidlig ut av reiret, og arten er på den måten ikke så sårbar for sommertrafikken i skjærgården.

Figur 2. Grågås. Hullvann 26.5.2008. Foto Hans Inge Nikolaysen

Høstbestanden av grågås i Telemark er hovedsakelig lokalisert til Stråholmen og Jomfruland, og det har vært klaget på skader på gras og innmark som følge av gåsas beiting og på tilgrising av friluftsområder. Vår og høst er det talt flere hundre individer, og hele Telemarks grågåsbestand kan da befinne seg på Jomfruland. Det blir årlig skutt mellom 10 og 40 grågjess i Telemark. Tidligere jakttid har vært vurdert, men det vil sannsynligvis føre til at gåsa endrer adferd og på den måten unndrar seg beskatning. Det mest effektive tiltaket for å få redusert bestanden er antakelig eggpunktering.

Hvitkinngås (*Branta leucopsis*)

Hvitkinngåsa har sitt naturlige utbredningsområde i nord, på Svalbard og på Grønland. Men det er også en naturlig bestand på Gotland. I Oslofjorden har arten etablert seg fra forvilla/utsatte parkfugler og er i dag den desidert vanligste gåsa i kommunen, med 76 hekkende par i 2010. I Oslo og Nesodden er det i perioden 2006 – 2010 punktert 1600 egg (Isaksen 2011). Første hekking i Telemark blei observert på Stråholmen i 1986. I 2010 og 2011 er det registrert 1 par hekkende på Stråholmsteinen (HSK).

Gravand (*Tadorna tadorna*)

Hekker relativt vanlig langs kysten, bla i Burøykilen, langs Portørhaløvvøya, Ellingsvika og i Haslumkilen. Avskjerma fjære- og mudderområder med rik bunndyrfauna er de viktigste leveområdene for gravanda. På landsbasis har bestanden vært økende fram til ut på 1990-tallet.

Stokkand (*Anas platyrhynchos*)

Vanlig hekkefugl i Kragerø. Ingen spesielle områder merker seg ut.

Krikkand (*Anas crecca*)

Den minste av endene våre. Den trives best i næringsrike vann med rik kantvegetasjon og i mindre tjern og dammer. Arten er ganske vanlig under trekket vår og høst og observeres også

ellers i året. Ingen nye hekkeobservasjoner fra Kragerø, men krikkanda oppgis som vanlig hekkefugl i viltrapporten fra 1990 (Steen 1990). Hekket på Øyfjell i Kjøllebrønn i 1990/91 (HSK). Par i hekketida i passende biotop er observert bla i Kurdøltjenna og i området Trollvann/Vålevann/Grøtvann (NOF Kragerø). Hekker muligens på Stråholmen (POH).

Ærfugl (*Somateria mollossima*)

Data fra Østersjøen kan tyde på at bæreevna for ærfugl er nådd, og at bestanden i dag vesentlig blir regulert av matmangel og svikt i reproduksjonen. Tidlig jakt tar mye stedefugl, hunnfugl og ungfugl. Flytellingene av ærfugl på Skagerakkysten viser store årlige variasjoner. 2009 var generelt et dårlig år for ærfugl, der bestanden hadde en betydelig vekst fram til tidlig på 2000-tallet.

Fra en topp på 1237 innrapporterte skutte fugl i jaktåret 2004/2005 blei det bare skutt 80 fugl i 2009/2010. Den viktigste årsaken var Full City ulykken i 2009, som tok livet av anslagsvis 1500 – 2000 ærfugl. Det blei da inntil videre satt en stopper for videre ærfugljakt i Telemark, Risør og Larvik. Registreringer i sjøfuglreservatene i Telemark viste 376 par i 2009, 468 par i 2010 og 435 par i 2011 (HSK).

Kvinand (*Bucephala clangula*)

Kvinanda hekker i gamle svartspettthull og i holker. Arten blir observert hele året, og regnes som den vanligste anda i Kragerø. Kull er observert ved Kragerø golfpark (HIN mfl) og i Dyviktjenna (HIN).

Laksand (*Mergus merganser*)

Laksanda hekker regelmessig oppover i Kragerøvassdraget forbi Farsjø. Her opptrer den hele året. Laksanda er en hullruger og er i Kragerø observert hekkende i kasser. Overvintrer regelmessig i Kammerfosselva ut mot Åtangen (POH).

Siland (*Mergus serrator*)

Silanda er en av de vanligste andeartene i Norge, og hekker i alle fylker. Silanda er mer knytta til saltvann enn laksanda, og er vanlig i Kragerøskjærgården. Den er i Kragerø også observert i innlandet, bla med unger i Kurdøla (HIN).

Tabell 5. Jaktstatistikk for noen arter i Telemark. Fra Statistisk Sentralbyrå.

	00/01	01/02	02/03	03/04	04/05	05/06	06/07	07/08	08/09	09/10
Svartand	40	10	45	84	70	36	46	17	27	0
Ærfugl	950	1113	1285	1110	1237	823	771	781	827	80
Grågås	10	16	15	35	19	15	24	18	35	40
Kanadagås	150	169	197	157	127	204	158	184	213	170
Måker	360	423	570	440	522	475	409	240	223	190
Storskarv	310	251	354	277	320	206	287	282	276	120
Bever	520	421	461	465	354	348	282	307	354	310

Pelikanfugler

Storskarv (*Phalacrocorax carbo*)

Storskarv hekker langs kysten av Norge frå Trøndelag og nordover. I de siste ti åra har underarten *P. c. sinensis* ("mellomskarv") etablert seg langs kysten, med bla. ca 200 hekkende

par i Aust-Agder og en koloni i Brunlanes. Det blir stadig gjort flere observasjoner av storskarv også i innlandet, særlig i sommerhalvåret. Det er hittil ikke gjort sikre hekkefunn av arten i Telemark.

Toppskarv (*Phalacrocorax aristotelis*)

Toppskarven observeres i Kragerø hele året langs Jomfruland – Stråholmen og ved Portør. Det skal ha vært indikasjon på hekking på Stråholmstein (NOF Kragerø).

Storkefugler

Gråhegre (*Ardea cinera*)

Gråhegre hekker i kolonier, ofte i skogholt ved sjøen eller ved ferskvann. Den har de siste åra også ekspandert innover i fylket. En større koloni er kjent fra Glittumtjenna i Bamble. I Kragerø har det tidligere vært kolonier på baksida av Langøy og i Kammerfosselva. Det skal i dag være en koloni på Saltneven, en holme i Kragerøfjorden (VHE). Det er også en liten koloni i Våsjø (EWÅ). Gråhegra hekker gjerne i granplantinger, og anses ikke som noen trua art.

Haukefugler

Vepsevåk (*Pernis apivorus*)

Sårbar (VU)

Hekker i år med mye jordveps og humler. Anonym ved hekkeplassen og kan av den grunn ofte være oversett. Reir er tidligere funnet i Kurdøla og nær grensa mot Gjerstad (POH).

Hønsehauk (*Accipiter gentilis*)

Nær trua (NT)

Hønsehauken hekker i storstammet gammel skog av gran, furu eller blandingsskog, gjerne oppbrutt av åpnere lende i form av myrer eller jorder. Lavereliggende blandingsskog på middels – god bonitet er en karakteristisk hekkebiotop for hønsehauk. Reiret blir lagt i tre, og fuglen kan ha flere reir. Av 134 undersøkte reir var 31 % brukt av hønsehauk og 6 % av musvåk (Vidar Selås). Hønsehauken er ofte svært stasjonær og trofast mot reirlokalteten. Det finnes reir som har vært brukt i 70 år.

Bestanden regnes på landsbasis til 1400 – 2000 hekkende par. I Telemark ca 120 par i 2000 (Steen 2004). I Åmli/Vegårshei fant Saga (2009) at det i homogene områder var ca 5 km mellom revira og 3 hekkende par pr 100 km². Bestandsnedgangen de siste 20 åra er usikker, men kan være så stor som 25 % (Jelstad 2008). Arten har greid seg best i kulturlandskapet. Tilbakegangen har vært størst i de store skogsfylkene. I Hedmark er det nå bare ca 1 par pr 100 km² (Grønlien 2004).

Moderne skogsdrift får skylda for å ha redusert både høvelige reirområder og biotoper for skogsfugl, som er haukens viktigste bytte vinterstid. Hønsehauken er kravfull med hensyn til innslaget av gammel skog i nærområdet til reiret, og i skogbruket er det tilrådd å spare ei sone på ca 50 m eller 8 da rundt reiret. På landskapsnivå bør minst ca 30 % av skogen være i hogstklasse IV og V. Tilgang på høvelige reirplasser er likevel neppe den viktigste bestandsregulerende faktoren (Jelstad 2008). Det er i følge Gundersen, Wegge og Rolstad (2004) heller ikke dokumentert at hogst av reirtrær eller revirlokaltet har påvirket bestanden negativt.

I Kragerø regnes hønsehauken som relativt vanlig over hele kommunen, også ute på øyene (POH, HTG). Minst to sikre reirlokalteter (HAN).

Spurvehauk (*Accipiter nisus*)

Spurvehauken trives i tette granplantinger og yngre barblandingsskog. Som reirtre velger den ofte yngre trær. Nest etter musvåk den vanligste rovfuglen i kommunen. Steen anslo bestanden til maksimalt 15 par (Steen 1990).

Musvåk (*Buteo buteo*)

På Østlandet og også i nedre deler av Telemark regnes musvåken som en av de vanligste rovfuglene. Det gjelder også Kragerø, der en antar at det kan hekke minst 20 par i år med mye smågnagere (Steen 1990). Flere har rapportert at musvåkbestanden synes å ha gått noe tilbake.

Havørn (*Haliaeetus albicilla*)

Etter at havørna blei fredet i 1968 har arten ekspandert, og hekket i 2008 i Oslofjorden på Håøya i Drøbaksundet, etter at arten var borte fra fjorden i mer enn 100 år (Fylkesmannen i Oslo og Akershus). Havørna prøvde i 2011 å etablere seg som hekkefugl i et eldre fiskeørnreir i Kragerø, men noen vellykka hekking er foreløpig ikke registrert. Havørna viser seg også i innlandet, bla i Toke (NOF Kragerø).

Kongeørna er ikke registrert hekkende i Kragerø, men observeres av og til.

Fiskeørner**Fiskeørn (*Pandion haliaetus*)****Nær trua (NT)**

I Norge finnes fiskeørna særlig i skogstraktene sørøst i landet, men arten har de seinere åra også spredt seg vestover i Telemark og Agder. Den totale norske bestanden blir regnet til mellom 300 og 400 par, og bestanden ser ut til å være i svak vekst. Arten setter ikke spesielt store krav til reirbiotopen, men er var for forstyrrelser nær reirtreet i hekketida.

Figur 3. Fiskeørn. Fossingfjorden 21.4.2009. Foto Steinar Sannes

I Kragerø hekker det flere par, særlig i traktene vest for Kjøllebrønn og i indre deler av kommunen.

Falkefugler**Tårnfalk (*Falco tinnunculus*)**

Tidligere en karakterart for lavlandet på Østlandet. Ikke så vanlig ved kysten lengre, og i Kragerø har bestanden gått sterkt tilbake. I innlandet varierer hekkebestanden mye med populasjonen av smågnagere. Enkelte reirlokalteter har blitt overtatt av vandrefalk (NOF Kragerø). En hekkelokaltet i bruk nær Kragerø (POH).

Vandrefalk (*Falco peregrinus*)

Bruken av insektgifter i landbruket førte til at vandrefalken på 1970-tallet var sterkt utrydningstrua i hele Norge, og mest i Sør-Norge. I 1976 blei det bare registrert 8 hekkende par i hele landet. Seinere har overgang til andre sprøytemidler og oppdrett og utsetting av vandrefalk ført til at bestanden har tatt seg opp igjen, og regnes i dag til mellom 700 og 1000 individer. Gamle hekkelokalteter blir tatt i bruk igjen.

I Kragerø er det kjent minst tre forskjellige faste hekkeplasser. En tidligere reirlokaltet skal være overtatt av hubro (NOF Kragerø).

Hønsefugler

Orrfugl (*Tetrao tetrix*)

Relativt vanlig, men bestanden har gått tilbake. Få leiker er i bruk i dag. Orreleikene ligger oftest i åpne områder, som berg, myrer eller på islagte vann. Det er vanskelig å finne noen årsak til at orrfuglen ikke lenger er så vanlig langs kysten i Telemark og Agder. Leikene regnes ikke som noe særlig trua, og det er derfor ikke lagt så stor vekt på å få dem med på viltkartet.

Storfugl (*Tetrao urogallus*)

Viktige områder for storfugl er karakterisert av mye gammelskog og/eller skrapskog og sumpskog. Skogen bør være middels tett, med mye småbusker, skjørtegran og tuer, som gir en variert mikrotopografi. Rundt spillplassene har hver spillende tiur gjerne et dagområde på mellom 100 og 800 daa, avhengig av innslaget av gammelskog. Det er gjerne 3 – 5 spillende tiurer pr leik, men fra Østfold er det kjent leiker med opptil 40 tiurer.

Wegge og Rolstad (2012) gir i tidsskriftet Skog råd om storfuglvennlig hogstføring. Eiendommer som er med i skogeiersamvirket (AT Skog SA) er i dag miljøsertifisert etter PEFC standarden, som krever at tiurleiker forvaltes etter spesielle retningslinjer. På middels store leiker (4 – 9 spillende tiurer) kan forsiktig hogst foretas i leikområdet, enten i form av smågrupper eller plukkhogst der det står igjen minst 16 større trær pr daa. Undervegetasjon, skjørtegran og trær med djup krone bør få stå. Små leiker (1 – 3 spillende tiur) kan sluttavvirkes dersom tømmerverdien er stor. Det må da finnes tilstrekkelig areal med egnet leikområde (minst 500 daa i hogstklasse 4 – 5) inntil leiken som kan erstatte det som er hogd. Det må ikke foretas hogst på leiken eller de nærmeste 300 m fra ytterkant av leiken i perioden 15.3. – 1.6.

Tiuren kan benytte skog helt ned i 35 års alder som leikområde (Wegge og Rolstad 2012). Her anbefales tidlige tynninger, med vekt på å skape romlig variasjon. Slike bestander benyttes også ofte av røy til vinterbeiting.

Skog langs bekker og fuktige drag bør spares som beiteområde for røy med kyllinger. I slike områder bør en være forsiktig med hogstaktivitet, særlig på våren og forsommeren. Gode kyllingområder bør forbindes med hverandre ved hjelp av lyngrike belter/korridorer med godt skjul.

Det er registrert flere leiker i Kragerø, og en regner med at det står bedre til med storfuglbestanden enn med bestanden av orrfugl (NOF Kragerø).

Jerpe (*Bonasia bonasia*)

Jerpa er en utpreget standfugl som hevder revir (50 – 300 daa) der den holder seg store deler av året. Den liker seg best i tette granskoger på god bonitet med rikt innslag av lauv, gjerne i bekkedaler og med sumpskog. Jerpa finnes særlig på Østlandet og i Trøndelag. I Aust-Agder har arten gått dramatisk tilbake (RBE), og den regnes ikke lenger som hekkefugl i Kragerø. Hogst antas å være den viktigste årsaken til tilbakegangen (NOF Kragerø).

Riksefugler

Vannrikse (*Rallus aquaticus*)

Sårbar (VU)

Vannriksa har tilhold i tette takrørskoger der den er vanskelig å få øye på. De fleste observasjonene blir gjort på vinterstid. Den gir mye lyd fra seg, og i Kalstادتjenna er det i 2011 registrert 5 spillende individer. Den er også regelmessig i Trollvann nær Portør og på Stråholmen. Selv om noen hekking aldri er påvist sikkert, må en likevel regne med at arten hekker i Kragerø. Det er på det meste registrert 10 spillende hanner i kommunen (NOF Kragerø).

Åkerrikse (*Crex crex*)

Kritisk trua (CR)

Før krigen var åkerriksa en av karakterfuglene i kulturlandskapet. På grunn av andre driftsmåter (tidligere slått) har arten gått sterkt tilbake og har nå status som kritisk trua (CR) på den norske rødlista. Etter noen observasjoner på 1990-tallet regnes arten nå også som borte fra Kragerø, selv om den enkelte år kan høres på Jomfruland (NOF Kragerø).

Sivhøne (*Callinula chloropus*)

Nær trua (NT)

Sivhøna hekket tidligere i stort antall (ca 25) i Kalstادتjenna, men synes nå å ha forsvunnet som hekkefugl i Kragerø. Bestanden er på landsbasis anslått til i underkant av 1000 reproduserende individer (Artsdatabanken).

Måkefugler

Sjøfuglbestanden langs kysten av Telemark har siden 1974 vært fulgt med årlige tellinger i regi av det nasjonale overvåkingsprogrammet for sjøfugl. Tellingene har vært konsentrert om verneområdene. I Telemark gjelder dette 27 reservater, derav 18 i Kragerø (Lorentsen mfl 2009). Situasjonen generelt er prega av vekst i bestanden av stormåker og en markert tilbakegang for hettemåke, fiskemåke og makrellterne.

Hettemåke (*Larus ridibundus*)

Etter at den norske bestanden hadde vokst til en topp på 20 – 30000 par på 1980-tallet, har hettemåka seinere hatt en markert tilbakegang. Hettemåka synes å ha forsvunnet fra sjøfuglkoloniene i Telemark, og er nå heller ikke lenger registrert som hekkefugl i Kragerø. Hettemåka hekket gjerne ved ferskvann nær kysten, som i Burøytjenna, der det tidligere var en koloni.

Fiskemåke (*Larus canus*)

Nær trua (NT)

Fiskemåke har siden 1974 hatt en sterk og signifikant tilbakegang på kysten av Telemark. Hekkebestanden var i 2008 anslått til ca 13 % av det den var på slutten av 1970-tallet (Lorentsen mfl 2009). I sjøfuglreservatene i Telemark har nedgangen vært fra 1400 par i 1973 til 103 par i 2011 (HSK). Arten synes i større grad å ha blitt en innlandsfugl.

Gråmåke (*Larus argentatus*)

Etter en kraftig vekst (3-dobling) i hekkebestanden siden 1974, har veksten de siste åra flata ut og med tendens til tilbakegang.

Svartbak (*Larus marinus*)

Svartbaken er en vanlig hekkefugl langs hele kysten og er norsk ansvarsart. Det er registrert en dobling av bestanden siden 1974.

Sildemåke (*Larus fuscus*)

Bestanden av sildemåke varierer betydelig fra år til år, men er i gjennomsnitt for perioden relativt stabil eller økende.

Terner

Makrellterne (*Sterna hirundo*)

Nær trua (NT)

Makrellterna har hatt en nedgang i bestanden på mer enn 5 % pr år, men med tendens til utflating de siste åra. Makrellterna flytter en del på seg. Det hekket i 2011 anslagsvis 20 – 30 par i reservatene og omtrent like mange utenom, bla ca 20 par på Tviskjær (NOF Telemark). I 2009 blei det talt ca 30 par på Svartskjær mellom Arøya og Store Fluer (TES). I sjøfuglreservatene i Kragerø er det de siste åra registrert en liten oppgang, fra 33 par i 2009, 59 par i 2010 til 80 par i 2011.

Alkefugler

Teist (*Cephus grylle*)

Mating av unger er observert på Stråholmen/Stråholmstein i 2010 (AFM, ØWJ), der det i 2011 har vært registrert 18 fugler (NOF Kragerø). Blir sett i traktene med Jomfrulandsrenna hele året.

Vadefugler

Sandlo (*Charadrius hiaticula*)

Sandloen er særlig knytta til sandstrender, og er av den grunn utsatt for den økende ferdselen i sommersesongen. Den hekker fåtallig i reservatene, bla Skadden og Rauholmane med 2 – 3 par.

Enkeltebekkasin (*Gallinago gallinago*)

Ingen nyere hekkeobservasjoner er lagt ut på nettet, men arten oppgis å være vanlig hekkefugl, bla ved Farsjø, Kurdøla og Våsjø. Enkeltebekkasinen er vanligst ved små tjern og myrer, gjerne med mye vegetasjon. Den norske bestanden er relativt stor, men trolig i tilbakegang. Enkeltebekkasinen har et karakteristisk fluktspill, og blir derfor også kalt mekregauk.

Rugde (*Scolopax rusticola*)

Rugda forekommer i hele landet, men er vanligst i lavlandet, i områder med frodig blandingskog eller lauvskog. Den norske bestanden regnes til ca 35 000 individer (Norsk fugleatlas 1994), som er ca 10 % av bestanden i Europa. Rugda er i vanlige år en trekkfugl som kommer i april og reiser i oktober-november. Rugda hekker sannsynligvis i skogområdene over hele kommunen

Vipe (*Vanellus vanellus*)

Nær trua (NT)

Vipa er karakteristisk for jordbrukslandskapet og hekker på mark med kort gras, myr og åker. Vipa hekker nå bare på Jomfruland, der det i 2011 synes å ha vært et liten oppsving med 8 hekkende par (NOF Kragerø).

Rødstilk (*Tringa totanus*)

Arten hekker på myrer, fuktig mark og enger over hele landet unntatt i vestlige fjellstrøk og i deler av Østlandet. Den er norsk ansvarsart. I Kragerø forekommer rødstilken hovedsaklig i tilknytning til mudder- og sølebukter langs sjøen, bla på Jomfruland/Stråholmen, Portørlandet, Skåtøy og i Burøykilen. Fast hekkeplass for rødstilk på Jomfruland er i området ved Tårnbrygga (TES).

Skogsnipe (*Tringa ochropus*)

Skogsnipa hekker ved små tjern og beverdammer i innlandet og er en relativt vanlig vadefugl. Observert med unger i 2011 i Kurdøla (POH).

Strandsnipe (*Actitis hypoleucos*)

(Nær trua, NT)

Strandsnipa er en av de vanligste vadefuglene i Norge. Langs elvene har strandsnipa lineære hekkerevir. En undersøkelse fra Møre viste at det var 1,6 – 2,4 hekkende par pr kilometer elvestrekning (Lislevand og Steel 2006). Den norske hekkebestanden er anslått til mellom 100 000 og 200 000 individer, som er 5 – 25 % av den europeiske bestanden. Ut i fra svenske rapporter og NOF's hekkefugltaksering regner Artsdatabanken med at bestanden kan være redusert med 15 – 30 % de siste 15 åra, og strandsnipa er derfor tatt inn på rødlista som nær trua i 2010 ([Artsdatabanken](#)).

I Kragerø er nok strandsnipa den vanligste vadefuglen, og regnes her som en karakterfugl langs elver, større bekker og innsjøstrender.

Steinvender (*Arenaria interpres*)

Steinvenderen hekker fåtallig langs kysten i Sør-Norge, men blir vanligere fra Møre og nordover. Den var lenge fast hekkefugl på Jomfruland og Stråholmen, men synes ikke lenger å ha noen aktive hekkeplasser i Telemark (TES). Blir hele sommerhalvåret observert på Jomfruland og Stråholmen (Jomfruland fuglestasjon).

Storspove (*Numenius aquata*)

Nær trua (NT)

Den norske bestanden er anslått til mellom 10 000 og 20 000 reproduserende individer (Artsdatabanken). Bestanden har hatt en nedgang på ca 10 % siste 15 år. I Kragerø hekker storspoven i dag bare på Stråholmen, der det sist sommer var 1 – 2 par (NOF Kragerø).

Duefugler

Både **bydue** og **ringdue** er vanlige hekkefugler i Kragerø. Tidligere hekket også **tyrkerdue** og **skogdue**, men disse artene kan ikke lenger regnes som en del av Kragerøs hekkefauna (NOF Kragerø).

Ugler

Hubro (*Bubo bubo*)

Sterkt trua (EN)

Forekommer spredt over hele landet, i kulturlandskap og skogtrakter fra skjærgården og opp til skoggrensa. Den liker seg best i skog med kupert terreng og bratte bergvegger. Reiret er svært enkelt og blir vanligvis plassert på større hyller i eller nedenfor berghamrer, ofte lett tilgjengelig. Det kan ligge relativt nær bosetning, veier med mer, bare selve reirplassen får være i fred. I Telemark regner en med at det kan hekke 15-20 par og i Kragerø 1-3 par (OFS).

Hornugle (*Asio otus*)

Trekkfugl som bare hekker i gode smågnagerår. Hørt ropende på Jomfruland i 2010 (TFJ).

Jordugle har vært funnet hekkende på Stråholmen, men regnes ikke som vanlig hekkefugl i kommunen.

Kattugle (*Strix aluco*)

Kattugla er den mest stasjonære av uglene og finnes i lauv og blandingsskog over hele Østlandet. Reiret blir ofte lagt i hule trær, bergvegger eller hus. I Kragerø hekker den forholdsvis vanlig, bla på Berg, Storkoll og i Kurdøla. Hekker nær kirkegården på Skåtøy (HTG). Fjoråret (2011) synes å ha vært et dårlig år for kattugla, sannsynligvis på grunn av den strenge vinteren (NOF Kragerø).

Perleugle (*Aegolius funereus*)

Typisk barskogsfugl, som hekker i gamle svartspetthull, men kan også hekke i holker. Hekker muligens fortsatt i Kragerø, men sannsynligvis bare i smågnagerår. Observert i hakkespetthull i Ramsåskollen like sør for E 18 (JSU).

Spurveugle (*Glaucidium passerinum*)

Spurveugla er vanligst på Østlandet og nordover til og med Trøndelag. Den liker seg best i lavereliggende barskog med mye osp og andre lauvtrær, der den gjerne overtar reirhull fra flaggspett og tretåspett. Blir av og til sett ved fugebrettet om vinteren og kan være en mye vanligere hekkefugl enn tidligere antatt. Hørt ropende i Bånn (JÅP).

Figur 5. Spurveugle. Kurdøla 26.3.2011. Foto Per Kristensen

Nattravner

Nattravn (*Caprimulgus europaeus*)

Sårbar (VU)

Fuglen synger om nettene, og låten kan minne om en spinnende rokk. Biotopen er gjerne tørre furuskoger med snaue koller og berg. Den er mest utbredt rundt Oslofjorden og i ytre deler av Telemark. Levangsheia regnes som et kjerneområde for arten, med mellom 7 og 10 hekkende par fra golfbanen og utover. Hegrefjell er også nevnt som et aktuelt område (TES). Noen bestemte hekkelokaliteter er det imidlertid vanskelig å kartfeste. Den totale norske hekkebestanden blir regnet til 40 – 400 par (Artsdatabanken).

Seilere

Tårnseiler (*Apus apus*)

Nær trua (NT)

Tårnseileren er nokså vidt utbredt, men har kjerneområdet sitt i bebygde områder på Østlandet og i Trøndelag. I Sverige er bestanden redusert med 20 – 35 % siste 18 år og med 20 – 29 % siste 10 år. I følge Norsk hekkefugltaksering kan den norske hekkebestanden være redusert med ca 25 % de siste 15 åra (Artsdatabanken).

Figur 6. Tårnseiler. Jomfruland 26.5.2008. Foto Øyvind Wathne Johannesen

Arten angis som vanlig hekkefugl i Kragerø i tilknytning til gammel bebyggelse.

Spettefugler

Vendehals (*Jynx torquilla*)

Vendehalsen hekker i alle landets fylker. Et variert kulturlandskap med lyse, solvendte og tørre områder er attraktivt for vendehalsen, som hekker i hule trær og fuglekasser. Jordmaur er viktigste føde under hekketida. I Kragerø angis arten som ganske vanlig, med flere syngende hanner bare utover mot Portør. Høres hver vår på Skåtøy (HTG).

Tretåspett (*Picoides tridactylus*)

Tretåspetten er en utpreget barskogsfugl, som hekker relativt spredt i gammel, fuktig barskog. Reiret blir ofte hakket ut i gran. Arten hadde et oppsving i åra like etter angrepene fra barkbiller på slutten av 70-tallet, men har seinere gått tilbake. Det finnes svært få konkrete hekkefunn av arten på Artsobservasjoner og Artsdata fra kommuner i Telemark. Heller ikke i Kragerø er det gjort sikre hekkefunn, men par er observert i hekketida (NOF Kragerø).

Grønnspekk (*Picus viridis*)

En av de vanligste hakkespekkene i store deler av Sør-Norge. Den har gjerne osp som reirtre. Grønnspekken er heller ikke uvanlig i Kragerø.

Gråspett (*Picus anas*)

I Norge er gråspetten vanligst langs kysten fra Vest-Agder til Sør-Trøndelag. Den hekker ofte i gamle reirhull, og tilgang til eldre grov osp er viktig. Om vinteren lever den av vedlevende insekter, som den finner i gammel skog med døde trær. Bestandsvurderingen for Telemark (50 – 150 par) er usikker. En regner med at utviklingstrenden er negativ.

Gråspetten har ikke vært regnet som hekkende i Kragerø (Steen 1990), men reir med unger er de seinere åra funnet på Berg. Det skal også ha vært observert hekkende gråspett like på andre sida av grensa til Drangedal (HIN).

Svartspett (*Dryocopus martius*)

Svartspetten er mest utbredt på Østlandet, i barskog med grove trær. Reiret blir hakket ut i store osper og furutrær. Gamle svartspettreir er attraktive reirplasser for andre hullrugere. Hekkereviret er vanligvis nær 10.000 da.

Svartspetten må regnes som en relativt vanlig hekkefugl i indre deler av Kragerø.

Flaggspett (*Denrocopos major*)

Flaggspetten er den vanligste av hakkespekkene og liker seg best i glissen lauv- og barblandingsskog. Reirhullet blir nesten alltid hakket ut i osp, men den kan også ta i bruk gamle reirhull og til og med fuglekasser. Flaggspetten er den av hakkespekkene som har minst revir (ned mot 200 daa), og kan derfor hekke mye tettere enn de andre hakkespekkene. Vanlig hekkefugl også i Kragerø

Dvergspett (*Dendrocopos minor*)

Dvergspetten er en signalart som liker seg best i lauvdominert skog med innslag av døde og døende trær, særlig sumpskog, flommarksskog og seine lauvsuksesjoner. Reiret blir laga i døde trær. Dvergspetten regnes som den tredje mest vanlige hakkespetten i Kragerø. På 2000-

tallet har den hekket to år på rad i skogen mellom landskapsvernområdet og Sandbakken naturreservat på Jomfruland (TES).

Figur 7. Dvergspett, Kurdøla 3.5.2011. Foto Sven Andersen

Hvittryggspett (*Dendrocopos leucotos*)

Den største og mest livskraftige bestanden i Vest-Europa finnes i dag på Vestlandet. På Østlandet har arten gått kraftig tilbake. Her er Telemark det eneste fylket som synes å ha noe særlig med hvittryggspett (15 – 25 hekkende par, Solvang 1999). Den krever relativt store leveområder med mange døde lauvtrær. Sørvendte, bratte lier med lauvskog eller blandingsskog, men også randsoner mot våtmark kan være gode. Gammel bjørk, or og osp synes å være de mest attraktive treslagene.

I Kragerø er hvittryggspett funnet hekkende ved Dyvikvatna. Et sikkert reirfunn er også meldt fra Langevatn. Arten er stasjonær i Kurdøla, og hekker antakelig også der (HIN).

Spurvefugler

Sanglerke (*Alauda arvensis*)

Sårbar (VU)

Lerka er sterkt knyttet til det åpne kulturlandskapet, med kort vegetasjon. I følge hekkefuglregistreringene til NOF og tellinger ved Jomfruland fuglestasjon har bestanden gått kraftig tilbake. Det same er tilfellet i Sverige. Artsdatabanken regner med en bestandsnedgang på 30 – 50 % de siste 10 åra, og arten er derfor flyttet fra status nær trua i 2006 til sårbar i 2010.

Fra å ha vært en vanlig hekkefugl i Kragerø kan arten nå bare så vidt regnes blant hekkefuglene i kommunen. Hekker på Jomfruland (SSA).

Trelerke (*Lullula arborea*)

Nær trua (NT)

Den norske bestanden er anslått til mellom 250 og 1000 hekkende fugler. Biotopen har mange likhetstrekk med nattravnens, og Levangsheia er da også et kjerneområde for trelerke. Hekking er registrert bla ved Kragerø golfpark (HIN) og i Mørjeheia (BHA).

Figur 8. Trelerke. Stabbestad 18.4.2011. Foto Sven Andersen.

Sandsvale (*Riparia riparia*)

Sandsvala er vanligst i lavlandet, og hekker her i kolonier i utraste elvekanter og i sandtak. Fuglen blei valgt som årets fugl av NOF i 2010, på grunn av meldinger om kraftig bestandsnedgang i Storbritannia og i Sverige.

En stor koloni er registrert på Mo i Sannidal i 2011. Her blei det i gjennomsnitt talt 75 reir (HIN).

Låvesvale og **taksvale** er vanlige hekkefugler i kommunen, men med bestandsnedgang seinere år.

Vintererle (*Motacilla cinera*)

Vintererla hekker ved små strie vassdrag. Før 1970 blei arten regnet som relativt sjelden i Norge, men de seinere åra har arten blitt vanligere. Det er sterke indikasjoner på at arten har hekka i Kurdøla 2011 (HIN) og ved Vafoss og Kammerfoss i 2008 (HIN). Hekker ved Vafoss fabrikker (JSU), der den i fleire år brukte ventilasjonsluka i matrommet som reirplass (BHA). Den hekker også ved Saga på vestsida av Farsjø (BHA). Som fossekallen er dette også en art som kan bli negativt påverka av små vannkraftverk.

Trepiplerka (*Anthus trivialis*) er en karakterart i furuskog og er svært vanlig. **Skjærpiplerka** (*Anthus spinoletta*) er norsk ansvarsart og er også vanlig hekkefugl i Kragerø. Det samme gjelder **linerla** (*Motacilla alba*). **Heipiplerke** (*Anthus pratensis*) er mindre vanlig, men hekker ute på Stråholmen og flere steder på Jomfruland. Den kan også hekke på enkelte nakne holmer ellers i skjærgården. En periode den vanligste hekkefuglen på Stråholmen (TES).

Fossefall (*Cinclus cinclus*)

Fossefallet er sterkt knyttet til rennende vann, og er av den grunn noe utsatt ved bygging av småkraftverk. Større kraftverk kan gi isfrie overvintringsområder nær utløpet av kraftstasjonen. I hekketida vil fossefallet helst ha elver med stor variasjon mellom fosser, stryk og mer stilleflytende strekninger. God kantvegetasjon med mye lauvtrær og mange steiner og kløfter i elva er gunstig. I mytetida i juli – august er fuglen ikke flyvedyktig, og holder seg derfor helst i de mer hurtigstrømmende delene av elva. En del fugler er streiffugl og trekkfugl, mens andre overvintrer nær isfrie områder som utløpet av innsjøer og kraftverk.

På Østlandet er det funnet i gjennomsnitt 0,1 – 0,5 par pr 10 km². På Sørlandet og Vestlandet noe mer. I passende biotoper er det videre nevnt 0,2 – 0,6 par pr km elv. Under norske forhold regner en med at tilgangen på gode overvintringsområder er mer kritisk for arten enn tilgangen på hekkebiotoper.

Fossefallet er forholdsvis vanlig langs Kragerøvassdraget.

Gjerdessmet (*Troglodytes troglodytes*)

En av våre minste fuglearter, men med en forbausende kraftig sang. Vanlig hekkefugl i lauvskog. En del individer overvintrer også.

Jernspurv (*Prunella modularis*)

Jernspurven kommer relativt tidlig om våren og synger gjerne fra toppen av grantrær. Vanlig hekkefugl i Kragerø.

Buskskvett (*Saxicola rubetra*)

Buskskvetten har gått sterkt tilbake både i Kragerø og ellers i landet. Buskskvett med kull blir fremdeles observert i Farsjøbygda, som regnes som det sikreste området for arten (NOF Kragerø). Ingen hekkeobservasjoner er registrert i Artsobservasjoner.

Steinskvett (*Oenanthe oenanthe*)

Steinskvetten hekker over hele landet. Arten var inne som nær trua på den forrige rødlista, på grunn av forhold utenlands. Den er nå tatt ut igjen av lista.

Nattergal (*Luscinia luscinia*)

Noe trua (NT)

Nattergalen høres nå nesten bare på Jomfruland, som har vært og er kjerneområdet for nattergalen i Telemark. Tidligere kunne en høre opptil 5 hanner synge ved Kalstad tjenna. Nå er det bare en og annen som blir hørt her og på Portør (VWI).

Rødstrupe (*Erithacus rubecula*)

Vanlig hekkefugl som kommer tidlig om våren. Kjent for sine klare toner tidlig om morgenen og seint på kvelden. Noen fugler overvintrer i milde vintre.

Rødstjert (*Phoenicurus phoenicurus*)

Noen få par hekker i furuskogene i Kragerø.

Andre trostefugler

Svarttrost, gråtrost, rødvingtrost og måltrost er vanlige hekkefugler i Kragerø. Også **duetrost** er påvist hekkende, og er antakelig vanligere enn tidligere antatt.

Pirol (*Oriolus oriolus*)

Pirolen er i flere år hørt syngende i eikeskogen på Jomfruland, og fuglen ga også navn til forløperen for lokaltidsskriftet Fugler i Telemark, som tidligere hette Oriolus. Det er til nå ikke gjort sikre hekkefunn av pirol i Norge, men årlige observasjoner også av ungfugl gir sterke indikasjoner på at arten også må hekke på Jomfruland.

Tornskate (*Larius collurio*)

Nær trua (NT)

Fuglen har tidligere vært mest tilknyttet beiter og åpne havnehager, men hekker nå også på hogstflater og på åpne plantefelt i barskog. Bestandsnedgang siste 10 år på 15 – 30 %. I Norge finnes arten først og fremst på Sørøstlandet og på Sørlandet.

Før var fuglen også mye vanligere i Kragerø, men en del observasjoner av hekking er også gjort i seinere år. Eksempelvis 3 par i Kurdøla 2010 (HIN), på Stråholmen (VH) og reir med unger ved Farsjø (HIN, 2009).

Stær (*Sturnus vulgaris*)

Nær trua (NT)

Stæren finnes over det meste av landet og er sterkt knyttet til åpent lende, som jordbruksmark og andre menneskeskapte biotoper. Den unngår tette skoger. Hekker nær bosetning over det meste av kommunen. Bestanden er på landsbasis redusert med 15 – 30 % de siste 10 åra (Artsdatabanken).

Myrsanger (*Acrocephalus palustris*)

Synger årlig i Kalstادتjenna, der den første sikre hekkeobservasjonen av arten i Telemark blei gjort sist på 1980-tallet. Den er også registrert hekkende på Jomfruland, Stråholmen, i Tjenndalen og i Portør. Dette er mestersangeren blant norske hekkefugler.

Rørsanger (*Acrocephalus scirpaceus*)

Har gått tilbake, men skal hekke i Kalstادتjenna og i Trollvann.

Tornsanger (*Sylvia communis*)

Tornsangeren hekker fåtallig langs kysten og er også registrert i Kurdøla.

Gulsanger (*Hippolais icterina*)

Gulsangeren hekker sannsynligvis i Kurdøla, Tjenndalen og på Jomfruland og Stråholmen.

Bøksanger (*Phylloscopus trochiloides*)

Bøksangeren er ikke uvanlig i Kragerø.

Hauksanger (*Sylvia nisoria*)

Kritisk trua (CR)

Typisk hekkebiotop for hauksanger er tette vindblåste kratt av rosebusker og slåpetorn i veksling med åpnere områder, slik en finner dem på Øytangen, Saltstein og Skadden. Hauksangeren hekket innafor verneområdet på Stråholmen i 2009 og 2010 (TES) Ett individ er rapportert syngende på Øytangen i 2011. Norge er et marginalt område for hauksanger, og den norske bestanden er anslått til under 50 par (Artsdatabanken).

Andre sangere

Møller, hagesanger og **lauvsanger** er vanlige hekkefugler i Kragerø. Lauvsangeren er sannsynligvis den vanligste hekkefuglen i kommunen.

Fluesnappere

Gråfluesnapper (*Musicapa striata*) og **svarthvitfluesnapper** (*Ficedula hypoleuca*) er vanlige hekkefugler i Kragerø. **Dvergfluesnapper** blir av og til hørt syngende på Jomfruland (ØWJ), men det er sannsynligvis individer på gjennomreise.

Meiser og stjermeis

Av meisene er **granmeis, toppmeis, svartmeis, blåmeis** og **kjøttmeis** vanlige hekkefugler. I følge Norsk hekkefuglatlas skal også **lauvmeisen** hekke i Kragerø, men ingen hekkefunn er registrert i Artsobservasjoner. **Stjermeisen** streifer omkring i små flokker og kan ikke regnes som helt uvanlig.

Spettmeis (*Sitta europaea*) og **trekryper** (*Certhia familiaris*) er standfugler og vanlig hekkende i Kragerø.

Nøttekråke (*Nucifraga caryocatactes*)

Arten er vanlig i Grenlandsområdet, og hekker også blant annet i Drangedal og i Seljord. Sjelden i Aust-Agder (R. Bengtson). En liten koloni er rapportert fra Fredheim (HIN).

Andre kråkefugler

Notteskrike, skjære, kråke og **ravn** er vanlige hekkefugler i Kragerø. **Kaie** blir observert regelmessig, men synes ikke å hekke i kommunen (NOF Kragerø).

Finkefugler

Stillits (*Carduelis chloris*)

Denne fargerike finkefuglen har nå også etablert seg som hekkefugl i Kragerø, der den holder seg til de bynære områdene, som Sjøen, på Stabbestad og på Strand. Kjerneområdet for arten har vært Oslofjordområdet, etter at det første hekkefunnet blei gjort i 1950.

Kjernebiter (*Coccothraustes coccothraustes*)

Kjernebiteren var heller ikke registrert som hekkende i den forrige viltrapporten. Fram til 1959 var den bare påvist hekkende i Norge to ganger. Bestanden var i 1994 anslått til mellom 200 og 500 individer. Kjernebiteren er vanskelig å påvise hekkende, men kull er observert i Kurdøla i 2011 (HIN) og det er også ringmerka en fugl med stor rugeflekk.

Rosenfink (*Carpodacus erythrinus*)

Sårbar (VU)

Fra de første hekkefunnene i Buskerud i 1970 økte bestanden kraftig og spredte seg til mye av Østlandet og Sørlandet. Bestandstopp tidlig på 1990-tallet, med 1000 – 2500 hekkende par. Deretter gikk bestanden kraftig tilbake. Fra også å ha hekket i innlandet er det i Kragerø de siste åra bare funnet indikasjon på hekking på Jomfruland.

Bokfink, grønnfink, grønnsisik, dompap, grankorsnebb og **furukorsnebb** regnes som vanlige hekkefugler i Kragerø. **Brunsisik** er nylig anerkjent som egen art, etter tidligere å ha vært regnet som en underart av gråsisik. Den er observert med ungekull på Bærøy (ATJ 2010). Syngende brunsisik er rapportert bla fra Kurdøla og Portør (HIN).

Tornirisk (*Carduelis cannabina*)**Nær trua (NT)**

Tornirisen har gått tilbake med 15 – 30 % i Norge de siste 10 åra (Artsdatabanken). Den hekker fåtallig langs kysten. Flere ungekull er observert ved Portør (HIN 2008). Par i hekketida i passende biotop er flere ganger rapportert fra Stråholmen (VH og BKJ 2011) og fra Jomfruland (IHA 2010 og AKO 2009).

Gråspurv (*Passer domesticus*)

Gråspurv har vært regnet som vanlig hekkefugl i Kragerø. Bestanden har gått tilbake også i Norge, men tilbakegangen har ikke vært så stor at arten er plassert på rødlista. Tegn til hekking er rapportert fra Jomfruland og Stråholmen (sang/par i hekketida i passende biotop).

Pilfink (*Passer montanus*)

Pilfinken regnes som hekkefugl i Kragerø og som stasjonær. Par i hekketida i passende biotop er rapportert fra Jomfruland/Stråholmen, men ikke fra andre deler av kommunen. Blir ofte forvekslet med gråspurv.

Buskspurv

Gulspurv er vanlig hekkefugl i Kragerø. **Sivsurven** er også en relativt vanlig hekkefugl.

5.4 Pattedyr**Piggsvin** (*Erinaceus europaicus*)

Piggsvin var tidligere nokså vanlige dyr i Kragerø, men har siden 1970-tallet gått kraftig tilbake. Mye piggsvin ute på øyene før, men det er nå lenge siden det har vært sett piggsvin der (HTG). Piggsvin er utsatt for biltrafikk. Færre komposthauger og mindre villniss i hagene kan også være noe av årsaken til tilbakegangen. Det blei observert piggsvin for 3-4 år siden ved Hellesund, og det antas at det fremdeles finnes piggsvin utover langs Fossingfjorden (NOF Kragerø). Sommeren 2011 var det piggsvin på Borteid (KRA).

Spissmus**Dvergspissmus** (*Sorex minutus*)

Trolig vanlig i kommunen, men ingen registreringer i pattedyratlas eller i Artsobservasjoner.

Krattspissmus (*Sorex araneus*)

Tidligere kalt vanlig spissmus. Vanlig i Kragerø.

Vannspissmus (*Neomys fodiens*)

Vannspissmusa er noe større enn vanlig spissmus og finnes spredt over hele landet. Den er nesten hvit under. Oresumpskog og fuktige enger langs bekker, elver og innsjøer, gjerne med bratte kanter synes å være bra, men den kan også holde til langs vassdrag med næringsfattig furuskog. Næringstilgangen er bestemt av vannkvaliteten, og forsurening kan være en trussel mot arten (Isaksen mfl 1998). Observert på Jomfruland et par ganger i 2001(TES).

Flaggermus

Fem av de tolv artene som er påvist i Norge står på den nasjonale rødlista. Norge har sluttet seg til den europeiske flaggermusavtalen (Eurobats), der særlig tiltak for skoglevende flaggermus er høgt prioritert.

Nordflaggermus (*Eptesicus nilssonii*)

Dette er den vanligste og mest utbredte flaggermusa i Norge, som i Telemark er registrert i alle de Atlas-rutene som blei undersøkt (Olsen og Syvertsen 1998). I 1997 registrert ved Langvannet, Strømdal og Farsjø (KRI). Flere registreringer også

Vannflaggermus (*Myotis daubentonii*)

Denne flaggermusa er sterkt knytta til vann, og kan ofte observeres i flukt like over vannflata, gjerne langs kanten av innsjøer eller over stilleflytende elvepartier. Arten er antakelig den nest vanligste flaggermusa i kommunen. I 1997 registrert ved Langvannet og ved Farsjø (KRI). Videre også ved Gunnulfsvatnet og ved Gjernes (NZF's pattedyrdatabase).

Dvergflaggermus (*Pipistrellus pygmaeus*)

Det som tidligere gikk under navnet dvergflaggermus har på slutten av 1900 tallet vist seg å være to arter; dvergflaggermus og tusseflaggermus. Sistnevnte har beholdt det opprinnelige latinske navnet, mens dvergflaggermus har fått nytt navn (*P. pygmaeus*). Denne arten er den vanligste og har ofte store ynglekolonier i bygninger. Noe som kan skape konflikt med huseierne. I 1997 registrert ved Farsjø, Sluppan og på Årøy (KRI). I 2002 også registrert på Brentholmen ved Skåtøy (NZF's pattedyrdatabase).

Figur 10. Dvergflaggermus. Brøløskilen 14.10.2011. Foto Magne Flåten

Brunlangøre (*Plecotus auritus*)

Denne arten er det ofte vanskelig å registrere med flaggermusdetektor, da lydene den gir i fra seg er svært svake. Registrert på Øytangen i 1997 (KRI).

Skjeggflaggermus (*Myotis mystacinus*)

Arten er registrert i Hasselgården på Jomfruland i 2010 (MSU).

Skimmelflaggermus (*Vespertillo murinus*)**Nær trua (NT)**

Sonarlyder fra denne flaggermusa kan forveksles med nordflaggermus, og utbredelsen av arten er derfor dårlig kjent. Men i høstkveldene er det også mulig å oppfatte tikkingen fra revirhevdende hanner med bare øret, uten tekniske hjelpemidler. Artens status i Kragerø er usikker.

Storflaggermus (*Nyctalus noctula*)**Sårbar (VU)**

Arten er sjelden i Norge, men er registrert på Jomfruland i Hasselgården og Hovedgården i 2010 (MSU).

Haredyr

Hare (*Lepus timidus*)

Vanlig over hele kommunen. Bestanden varierer med svingningene av smågnagere og hadde en topp på slutten av 1980-tallet, da rødreven var sterkt rammet av skabb.

Gnagere

Ekorn (*Sciurus vulgaris*)

Ekornbestanden varierer kraftig. Enkelte år er det "ekornår", som gjerne faller sammen med gode frøår på gran. Ekornskinn kalles gråverk og var årsak til at ekorn en tid var en av våre økonomisk viktigste viltarter. Et viktig byttedyr for hønehauk vinterstid.

Bever (*Castor fiber*)

På 1800-talet var beveren nærmest utryddet i Europa. Arten overlevde blant annet i indre deler av Agder. I Kragerø er beveren nå vanlig i hele kommunen. Revirhevdning fører til utvandring og press på beiteressursene også i marginale områder. Utenom hovedvassdraget kan ofte beveren bli borte i et område for en tid på grunn av at næringsgrunnlaget er nedbeita og må ha tid til å vokse opp igjen. Det er liten interesse for beverjakt. På landsbasis har fellingstallet blitt mer enn halvert, fra ca 5500 dyr i begynnelsen av 1990-åra til vel 2000 dyr i 2010.

Smågnagere

Artsinventaret av smågnagere i Kragerø er forholdsvis lite kjent.

Klatremus (*Chlethronomys glareolus*)

Dette er antakelig den vanligste arten og har en vid økologisk nisje.

Markmus (*Microtus agrestis*)

Oppgis som vanlig i den forrige viltrapporten (Steen 1990).

Småskogmus (*Apodemus sylvaticus*)

Registrert i Artsobservasjoner på Gumøy (CKO) og på Jomfruland (KMO og MFL).

Storskogmus (*Apodemus flavicollis*)

Oppgis som vanlig i Kragerø av Steen (1990).

Rotte (*Rattus norvegicus*)

Oppgis som vanlig av Steen (1990).

Vånd (*Arvicola terrestris*)

Vanlig over hele kommunen.

Rovdyr

Rødrev (*Vulpes vulpes*), **røyskatt** (*Mustela ermineae*), **snømus** (*Mustela nivalis*), **mink** (*Mustela vison*), **mår** (*Martes martes*) og **grevling** (*Meles meles*) er alle vanlige i Kragerø.

Oter (*Lutra lutra*)

I den forrige viltrapporten mente Steen (1990) at det fortsatt kunne finnes en meget svak bestand av oter i Kragerø. Dette var basert på noen få observasjoner på 1970-80 tallet. At det fortsatt finnes noe oter i Kragerø holdes i dag som lite sannsynlig.

Gaupe (*Lynx lynx*)

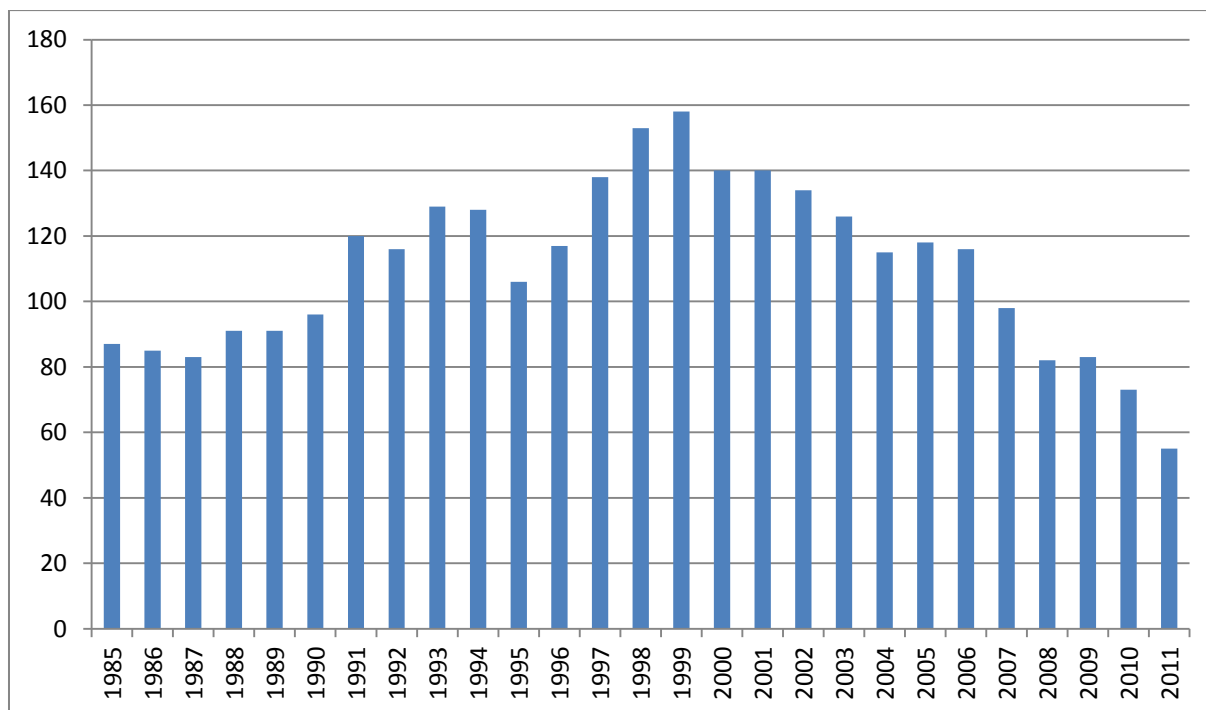
Sårbar (VU)

Gaupe er utbredt stort sett over hele landet. I følge Artsdatabanken var det før jakta i 2009 mellom 480 og 540 dyr og 81 – 92 familiegrupper. Det er det høyeste bestandsestimatet siden overvåkingen tok til i 1996. Plasseringen på rødlista er derfor endret fra EN til VU. Gaupe er en art som krever stort areal, og et territorium kan være fra 250 til 1000 km² alt etter mattilgangen. Ei hanngaupe har gjerne et revir på ca 600 km², mens ei hunngaupe har et revir på ca 350 km².

Kragerø hører til rovviltregion 2 (Buskerud, Telemark, Aust-Agder og Vestfold). I denne regionen blei det i åra 2008-2010 registrert 14 – 19 ynglegrupper. Bestandsmålet er satt til 12 ynglegrupper. I 2011 var det 598 søyer og lam på beite i Kragerø. Det blei levert en søknad om erstatning for tap på grunn av freda rovvilt. Det blei gitt erstatning for 11 lam, som var tatt av gaupe (Rovbase 3.0). Vinteren 2012 er det felt ei yngre gaupe i Kragerø, i Farsjøtraktene.

Elg (*Alces alces*)

I Kragerø var avskytinga på topp i 1999, da det blei felt 158 elg. Sist år (2011) var det dårligste i statistikken, med bare 55 felte elg. Kalveandelen i avskytinga har variert, men har jamt over vært lav (5 – 20 %). Slaktevektene på kalv er redusert til i underkant av 50 kg. Ettåringene ligger på i underkant av 110 kg, som er relativt vanlig i nedre deler av Telemark. Slaktevektene for eldre okser og kyr har vært forholdsvis stabile, med henholdsvis 180 – 190 kg og 150 – 170 kg. Kommunen er delt i 10 jaktvald.

Figur 11. Felt elg i Kragerø 1985 – 2010

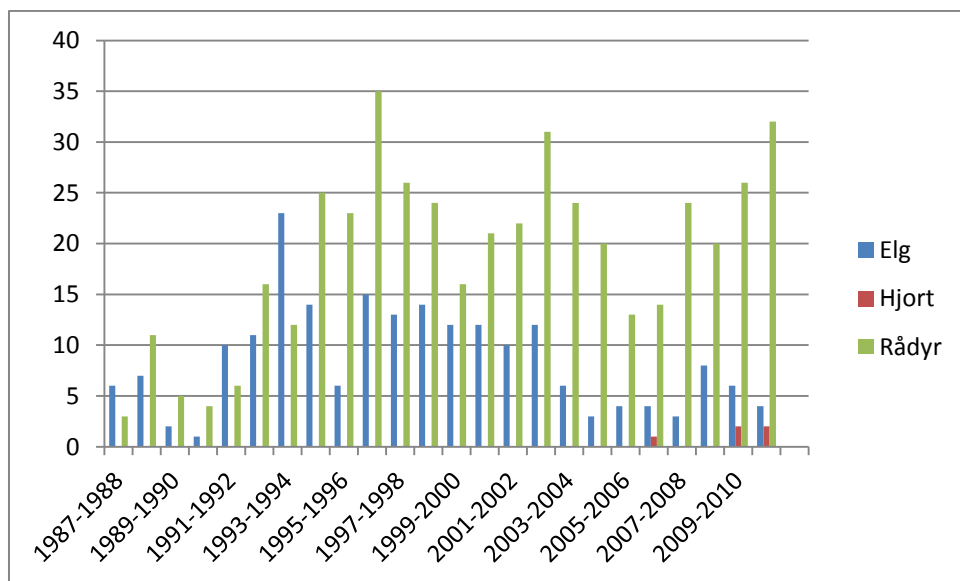
Hjort (*Cervus elaphus*)

I Telemark er hjorten forholdsvis ny og blei først observert tidlig på 1970-tallet. I 2010 blei det skutt 9 hjort og i 2011 10 hjort i Kragerø. Nesten alle de felte dyra var voksne.

Rådyr (*Capreolus capreolus*)

Det kan ikke hentes ut kommunevis statistikk på rådyr fra hjorteviltregisteret.

Det er ikke registrert fallvilt av elg eller hjort i Hjorteviltregisteret som følge av viltpåkjørslar i Kragerø. En kan derfor ikke hente ut stedfestede opplysninger fra internett om påkjørt vilt. Oppgave over årlig antall påkjørt vilt er levert til Statistisk Sentralbyrå. I følge viltneemnda er det ingen steder som peker seg ut med spesielt stor risiko for påkjørslar.

Figur 12. Vilt påkjørt av bil i Kragerø 1987 – 2011. Fra Statistisk Sentralbyrå.

Steinkobbe (*Phoca vitulina*)

Den vanligste selen i Kragerø, som hele året kan observeres i de ytterste delene av skjærgården. Den dykker relativt grunt og er også ganske opportunistisk i næringsvalget. Det er delte oppfatninger om størrelsen på bestanden. Anslagene varierer fra 100 til 200 individer. Noen av de viktigste hvileplassene er Håkleppskjæra, Danmarksbråtta og Buskholmane. Steinkobben blir enkelte år rammet av selpest og hvalpesjuka, men kan også være utsatt for næringsmangel og oljesøl. Den oppfattes ikke som trua i Kragerø i dag. Sel forvaltes av Fiskeridepartementet.

Havert (*Halichoerus grypus*)

En forholdsvis stor sel som først og fremst er utbredt fra Trøndelag og nordover. Den norske bestanden er anslått til et sted mellom 3000 og 5000 dyr. Haverten var regnet som noe trua (NT) på den forrige rødlista, fra 2006. I Kragerø kan enkelte individer observeres i den ytre skjærgården, gjerne sammen med steinkobbe. Eks. 2 individer på Danmarksbråtta (TES, 11.8.09).

6. Forslag til videre kartlegging

Fuglefaunaen i Kragerø anses som relativt godt kartlagt, spesielt i de ytre delene av kommunen. Salamandere og andre amfibier er dårligere kjent. En må anta at det kan finnes flere lokaliteter for storsalamander. Smågnagere, spissmus og flaggermus er også arter som er mindre godt kartlagt. Det gjelder for så vidt også piggsvin, som kan være i ferd med å forsvinne fra Kragerø og Telemark. Av fuglearter er det særlig enkelte tilknyttet kulturlandskapet som bør følges nøyer, eksempel buskskvett, gauk, tårnseiler, låvesvale og gråspurv. Men her vil det nok være vanskelig å peke ut noen spesielt viktige områder. Nattravn er en interessant art i Kragerø, og spesielt Levangshalvøya kan vise seg å være et kjerneområde for arten, i alle fall i Telemark.

Det er registrert noen tiurleiker, og kommunen er trolig ganske godt dekt med slike opplysninger. Men noen av leikene kan ha gått ut av bruk. Det er ikke godt å sette noen tålegrense for omfanget av hogst og andre inngrep, men det blir generelt tilrådd å ha minst 30 % gammalskog i området for at storfuglen fremdeles skal bruke det.

7. Brukerinteresser og konflikter

Tilstrømningen til Kragerøskjærgården om sommeren er stor, og hytter og båttrafikk er mange steder en belastning for dyrelivet. Også i "den indre skjærgården" med Hullvann og Grummestadvannet har trafikken økt betydelig. E 18 er nok mange steder en barriere for viltet. I de indre delene av kommunen mot Drangedal og Kroken og vestover mot Gjerstad er det roligere. Her kan skogsdrift noen ganger være en negativ faktor, særlig for hulerugende arter, rovfugl og storfugl. Påvirkningen er først og fremst lokal.

Redusert drift i jordbruket, med mange områder som gror igjen gir endra vilkår for mange arter, som vipe, lerce, buskskvett, tornskate med flere.

De viktigste områdene er stort sett ivaretatt gjennom fredning etter Naturvernloven/Naturmangfoldloven. Faunakriminalitet er ikke meldt som noe stort problem.

8. Oppsummering

Fra informanter og databaser er det samlet inn mye informasjon. De enkelte observasjonene er vurdert ut fra en vekttabell som er hentet fra den reviderte utgaven av DN- Handbok 11 i viltkartlegging (Direktoratet for naturforvaltning 2008), og ut i fra hvor sikker observasjonen er. En del arter opptrer ofte mer tilfeldig, gjerne i år med mye smågnagere. Enkelte rovfugler og ugler er slike arter, og funn av reir behøver ikke å bety at lokaliteten er noen fast hekkeplass for arten.

Det er lagt vekt på arter som regnes som trua og/eller sårbare, såkalte rødlistearter. Enkelte av artene kan være ganske vanlige, men er kommet med på lista fordi de har gått sterkt tilbake i seinere tid. Det gjelder arter som vipe, sanglerke, tårnseiler, stær og strandsnipe.

På det gamle viltkartet var det lagt inn spillplasser for orrfugl og storfugl. Den informasjonen vi har fått kan tyde på at orrfuglbestanden har gått tilbake, og at det er få aktive leiker igjen i dag. Orreleiker er som regel lite utsatt for forandringer, og de leikene som blei registrert i 1990 er stort sett intakte. Hos storfugl ligger leikene i eldre, litt glissen skog og kan derfor ha endret seg på grunn av hogst. Gjennom kryssjekking har vi inntrykk av at de viktigste tiurleikene har kommet med og er oppdatert.

Mange rovfugler har alternative reir. For arter som hekker i bergvegger må en normalt regne hekkelokaliteten som permanent, selv om det ikke er påvist noen bruk av lokaliteten nylig. For arter med reir i trær, eks musvåk, hønsehauk, fiskeørn og vepsevåk, bør lokaliteten sjekkes med jevne mellomrom. For skog som er sertifisert etter FSC standarden er det krav om årlig registrering av kjente hekkelokaliteter. Ved kartlegging og dokumentasjon av biologisk mangfold ved bygging av småkraftverk skal reirlokalteter ha dokumentert bruk i løpet av de siste 5 åra (Korbøl mfl 2009).

9. Konklusjon

I det nye viltkartet for Kragerø er det lagt vekt på litt andre arter enn tidligere. Mange av artene fanges opp av sjøfuglreservater samt verneområdene på Jomfruland og Stråholmen. Andre viktige viltområder skal legges inn som artsdata i Naturbasen (www.naturbase.no). Det meste blir lagt ut som åpent for alminnelig innsyn, mens tilgang på mer sensitiv informasjon vil kreve passord og innlogging.

10. Kilder

10.1 Viltkartlegging Kragerø, kontaktpersoner/informanter

Morten Rask Arnesen (MRA)
Christian Kortner (CKO)
Vidar Wilhelmsen (VWI)
Trond Eirik Silsand (TES)
Kjell Magne Olsen (KMO)
Hans Inge Nicolaysen (HIN)
Vidar Heibo (VHE)
Jarl Marius Abrahamsen (JMA)
Rune Solvang (RSO)
Morten Eriksen (MER)
Jan Åge Pedersen (JÅP)
Harald Skarbo (HSK)
Steinar Sannes (SSA)
Øyvind Wathne Johannesen (ØWJ)
Magne Flåten (MFL)
Roger Ehnebom (REN)
Svein Andersen (SVA)
Jørn Helge Magnussen (JHM)
Bjørn Kjellemyr (BKJ)
Martin Sunding (MSU)
Kari Rigstad (KRI)
Anja Gabrielsen (AGA)

Knut M. Skarvang (KMS)
Knut A. Skarvang (KAS)
Bjarne Lien (BLI)
Jan Sundbø (JSU)
Per Ole Halvorsen (POH)
Bjørn Halvorsen (BHA)
Tor Kristian Fjellheim (TKF)
Hans Thorvald Gautefall (HTG)
Øyvind Olsen (ØOL)
Eilert Wåsjø (EWÅ)
Nils Jul Lindheim (NJL)
Jørgen Eikehaug (JEI)
Laura Kvalø Petersen (LKP)
Henning Andersen (HAN)
Knut Ramberg (KRA)

10.2 Litteratur

Direktoratet for naturforvaltning 2000. Handbok 11 Viltkartlegging.

Direktoratet for naturforvaltning 2008. Handlingsplan for stor salamander *Triturus cristatus*. Rapport 2008-1.

Direktoratet for naturforvaltning 2009. Retningslinjer for håndtering av stedfestet informasjon om biologisk mangfold. Mars 2009.

Dolmen, D., Skei, J.K. og I. Blakar 2008. Scandinavian amphibians, their aquatic habitat and tolerance to acidic water – a field study. Fauna Norvegica 26/27:15-29.

Gjershaug, Thingstad, Eldøy og Byrkjeland 1994. Norsk fugleatlas. Norsk Ornitologisk Forening, 551 s.

Grønlien, H. (red). 2004. Hønsehauken i Norge. NOF-rapport 5-2004.

Gundersen, V., Rolstad, J. og Wegge, P. 2004. Hønsehauk og skogbruk – en gjennomgang av bestandsutvikling, økologi og trusler. INA Fagrapport 2, 35 s.

Heggberget, T. M. 2007. Kalking av sure vassdrag, reetablering av oter, mink og vannspissmus. Sluttrapport. NINA Rapport 245:1-49.

Isaksen, K., Syvertsen, P.O., Kooij, J.V. der og H. Rinden (red) 1998. Truete pattedyr i Norge: Faktaark og forslag til rødliste. Norsk Zool. For. Rapp. 5, 182 s.

Jelstad, T. E. 2008. Hønsehauken i Buskerud. Avgang av reir og skogbrukets rolle. Resultater fra kartlegging 2000-2007. Buskskvetten. www.nofbuskerud.net.

Korbøl, A., Kjellevold, D. og O-K. Selboe 2009. Kartlegging og dokumentasjon av biologisk mangfold ved bygging av måkraftverk (1-10 MW) – revidert utgave. NVE veileder 3/2009.

Lauritzen, B. E. 2007. Forvaltningsplan for gjess i Telemark 2007 – 2012. NJFF, avd. Telemark, 32 s.

Lislevand, T. og C. Steel 2006. Fugl. Kap. 10 i Saltveit, S. J. (red) Økologiske forhold i vassdrag – konsekvenser av vannføringsendringer. NVE.

Lorentsen, S-H., Bakken, V., Christensen-Dalsgaard, S., Follestad, A., Røv, N. og Winnem, A. 2010. Akutt skadeomfang og herkomst for sjøfugl etter Full City forliset. NINA Rapport 548, 44s.

Myklebust, M. 2010. Ny rødliste: Det går feil vei for sjøfuglene. Vår Fuglefauna 33(4):175-179.

Norsk Zoologisk Forening. Pattedyratlas.

Olsen, K. M. og P. O. Syvertsen 1998. Kartlegging av flaggermus i Buskerud, Telemark og Vestfold. Kunnskapsstatus 1998. Norsk Zoologisk Forening. Rapport 6 (1998).

Saga, Ø. 2009. Skogbrukets betydning for hønehawkens (*Acipiter gentilis*) bruk av reirplasser. Masteroppgåve UMB, 28 s.

Solvang, R. 1999. Statusrapport for trua arter i Telemark. Fagrapport 08/1999, Fylkesmannen i Telemark og Telemark fylkeskommune. 220 s.

Steen, O. F. 1990. Forklaring til viltområdekart Kragerø 1990. Med statusrapport for alle viltarter. Rapport nr 1/90.

Syvvertsen, P. O., Isaksen, K., Olsen, K. M., Ree, V., Solheim, R. og Ø. Wiig 2010. Nye norske navn på pattedyr, med oppdatert liste over arter påvist i Norge. Fauna 63(2):50-59.

Thingstad, P. G. 2006. Sårbarhetsanalyse Bjørkåsen. Storfugl og hogst. NTNU, Vitenskapsmuseet. Zoologisk notat 2006/3:1-35.

Wegge, P. og J. Rolstad 2012. Storfugl – en ”gammelskogart”? Skog 1/12:36 - 39.

LRSK-rapporteringsliste Telemark rapportområde,
<http://www.artsobservasjoner.fyndstatus.asp>.

Vedlegg

Registreringsskjema for datainnsamling med:

- Lokalitetsliste samlet
- Liste over sensitive opplysninger
- Liste over aktuelle kartleggingsarter i Kragerø
- Liste over andre arter